

Wéér vuurden de kanonnen en gelijktijdig volgden er enkele explosies niet zo heel ver weg, naar schatting ergens in het centrum en dus maakte ik mij grote zorgen over mijn broer, die naar de bakker was om brood te halen. Deze bakker woonde vlak onder aan de voet van de Rijndijk, ruim honderd meter vanaf de westelijke dijkoprit vanuit de Kerkstraat. Dus wel in de richting waar mogelijk granaaten neergekomen waren.

Maar er was hopelijk nog kans dat hij net op de rerugweg was en deze buurt dus al reeds verlaten had.

Opeens stotterden enkele mitrailleurs vanaf de heuvels van Doorwerth en het landgoed De Duno, maar zo te vernemen niet in mijn richting. Schuin links achter mij explodeerden weer enkele projectielen, waarschijnlijk eregens in de Kerkstraat; daar ergens steeg grijze rook omhoog boven de huizen uit. Meteen dacht ik aan Piet die moest daar passeren om thuis te komen, maar lang kreeg ik geen tijd om er over na te kunnen denken, want weer dreunden de Duitse kanonnen en floten door het luchtruim in zuidelijke richting. Kort daarna explodeerden ze in het iets zuidelijk van het centrum van Driel in de buurtschap "De Keulsekamp"- Dus bleek het verdeeld over ons dorp, eigenlijk overal gevaarlijk te worden. Geen veilig uitzicht voor mijn naaste familie, als zij mogelijk gereed zouden zijn om naar de boerderij te komen waar de familie Schrijver, nog een paar echt-paren en ik voorlopig verbleven.

Het Duitse geschut schoot opnieuw en al direct knalden er enkele granaten op enige honderden meters voor mij, met geweldige harde venijnige knallen uiteen, maat toen lag ik reeds in de grasberm van de Oldenhofselaan achter een dikke stam van een populier en hoorde wel enige scherven als bromvliegen door het luchtruim gaan. Net toen ik overeind wilde komen om verder te fietsen kwam er nog een salvo projectielen in ongeveer de zelfde richting, maar explodeerden wel iets verderweg. Deze had ik niet horen afvuren, mogelijk had dit plaats gehad gelijktijdig met het exploderen van de vorige, tenminste dat veronderstelde ik. Toch wilde ik daar zo gauw mogelijk vandaan, maar het risico was dan even gevaarlijk als ik er zou blijven om een geschikter moment af te wachten. Men weet in zulk een situatie toch niet van tevoren waar het wél en niet veilig zal zijn. Dat komt men pas te weten als daarvoor de tijd reeds verstreken is, hoewel het dan ook fataal geweest kan zijn. want in zo'n uitzonderlijke situatie kan men komen te verkeren in een oorlogstoestand zoals die toen op dat moment was!

Er werd een ogenblik niet geschoten, waar ik gebruik van maakte om vlug op te staan en verder te fietsen. Wél hoorde ik weer enkele zwaar kalibers mitrailleurs stotteren vanaf Oosterbeek, maar dat was niet op Driel gericht; er floten geen kogels door de lucht.

Zo te vernemen aan het schieten is de rust in Oosterbeek nog niet teruggekeerd, al is het niet meer zo intens. Hoe daar op dat moment de eigenlijke situatie is komen we niet te weten. Maar het vermoeden is dat men zich vanuit de omgeving van de verkeersbrug in Arnhem zoveel mogelijk heeft teruggetrokken naar Oosterbeek en dat men daar alleen maar probeert te verdedigen tegen onverhoedse Duitse aanvallen. Want dat er nog steeds gevochten wordt is niet echt meer waarneembaar, dat juist enkele dagen tevoren juist wél het geval geweest was. Maar vanaf het hoog gelegen Duno-plateau werd echter nog wel steeds met projectielen op Driel en omgeving geschoten en men begreep echter wél, dat dit veelal had uit te staan met de gelandde Eerst Poolse Parachutistenbrigade nabij Driel, om te proberen hen te beletten het één of/en het ander te ondernemen tegen de Duitsers die zich in grote getale weer in Oosterbeek en Arnhem bevonden. Buiten het centrum van Driel, een beetje ruim genomen dan, kwamen niet veel granaten meer neer en daar profiteerden de bewoners dus gelukkig wel van. En uiteindelijk hoorde daar onze boerderij ook bij waar we voorlopig onderdak aangeboden hadden gekregen.

Zo langzamerhand naderde ik deze boerderij weer op de terugweg daarheen. Op het laatste deel waren er gelukkig geen granaten dichtbij mij tot explosie gekomen en dus had ik flink door kunnen fietsen, dat ik dan ook wel gedaan had.

De familie Schrijver en de anderen, waren blij dat ik ongedeerd terug kwam. zij waren bezorgd over mij geweest dat mij iets zou overkomen, want men had zoveel horen schieten en granater tot explosies horen komen. Daar dichtbij was ook nog een projectiel geexplodeerd maar geen schade aangericht.

"Men had hier grote angst dat je iets zou overkomen, maar dan was het in dit geval toch eigenlijk wel je eigen wil en schuld geweest. Toen wij nog thuis waren moest je daar opeens zo vlug mogelijk vandaan en deze ochtend moest je weer heel nodig terug!" Zo luidde de berisping van Schrijver, omdat hij enigszins boos was geweest, toen ik die ochtend naar huis gegaan was om te gaan kijken hoe de situatie bij ons thuis wel zijn zou. En dat, terwijl overal verspreid granaten explodeerden en zware mitrailleurs vuur-salvo's gaven en ik onderweg blootgesteld was aan al dit gevaar.

Ja zo was hij, hij nam in zulke situaties heus geen blad voor zijn mond en zei je werkelijk waar het op stond, de waarheid dus. Wat niet altijd voor de tegenstander leuk over kwam, dus ook mij niet. Maar ik had er begrip voor, accepteerde het en waardeerde het eveneens van hem, want zo was Schrijver nu eenmaal. Al was ook hij op dat moment wel weer heel blij dat ik ongedeerd was teruggekomen. Toch moest hij dan eerst even zijn ongenoegen spuien.

En dat moest je dan maar incasseren, zo was zijn mentaliteit.

Toch vond ik het even nodig daarop te reageren en zei:

"Ik kan je bezorgdheid heel goed begrijpen, maar je moet niet denken dat ik zo maar even naar huis wilde gaan voor eigen veiligheid. Jij was hier al met je hele gezin, maar met mij lag dat anders. Bij ons thuis was het de laatste dagen nog tamelijk rustig geweest. Na de luchtlanding van de Poolse parachutisten is dat daar opeens veranderd, want verlopen nacht zijn er immers overal verspreid granaten geexplodeerd, dus wist ik hier niet wat daar was voorgevallen. Het zijn mijn ouders en broer die er gebleven waren en juist daarom wilde ik erheen om te kijken hoe het daar gegaan was na de beschieting en hen laten vragen daar weg te gaan en hierheen te komen, zodat wij elkaar niet kwijt zouden raken. En uiteindelijk was dat mijn bedoeling toen ik besloot daarheen te gaan. Een ieder kan daar verschillend over denken, maar het is mijn naaste familie. En dus moet men daar begrip voor hebben!" zo was mijn uitleg.

Zo als ik reeds eerder schreef hadden vele Poolse parachutisten zich op vele plaatsen in het centrum van ons dorp Driel ingegraven. Sommigen van hen langs de Dorpsstraat, de voormalige Molenstraat en Broekstraat, anderen hier en daar in boomgaarden.

Blijkbaar waren de Duitsers dat op de één of andere manier te weten gekomen. Want enige tijd later, nadat ik op de boerderij was teruggekeerd, dreunden de Duitse kanonnen op het Duno-plateau opnieuw en explodeerden er weer verspreid over een groot deel van Driel granaten en tegelijkertijd zag je dan overal grijze rook opstijgen. Toen dacht ik meteen aan mijn ouders en broer, die op dat zelfde moment al reeds onderweg naar ons op de boerderij zouden kunnen zijn als ze niet te lang gewacht hadden met het weggaan. Da konden ze heel groot gevaar lopen door granaatscherven getroffen te zullen worden en wat moest er dan gebeuren om hulp te kunnen verlenen? Deze gedachten kwamen direct naar boven toen ik dit mogelijk achtte. Als zij die ochtend al vroeg weggegaan waren hadden ze al lang veilig lig hier kunnen zijn.

Zouden zij nu nog thuis zijn, dan zou het er slecht voor hen uitzien. Waren zij echter al onderweg hierheen, konden ze al reeds tamelijk dichtbij wezen, zo veronderstelde ik bij mezelf.

Ook konden de gevechten tussen de Duitsers en de gelandde Poolse parachutisten ieder moment losbarstten, had immers een persoon van de Rode Kruismensen op de wagen gezegd. En dit juist maakte mij angstig en zeer onrustig.

Met mijn verrekijsker ging ik naast de oostzijde van het woonhuis staan, daar had ik tamelijk goed uitzicht op de Oldenhofselaan. Ik tuurde van het begin tot bijna het eind maar zag ze nergens.

Nog iets verder oostelijker kon ik ons huis zien, tenminste het dak dat boven de fruitbomen uitkwam die naast het huis stonden. Hoe ik echter de verte aftastte, er was van mijn familie niemand te bespeuren. Daar begreep ik niets van, was ik dan eigenlijk voor niets naar hen toe gegaan om ze te waarschuwen? Of hadden zij zich Later overhalen door de burenen, zodat die niet helemaal alleen overbleven in onze buurt? Maar zoiets deden ze niet zo gauw, zij hadden gelukkig nog wel een eigen mening. Maar waar bleven ze dan zolang? vroeg ik mij ongeduldig af.

Vanuit Oosterbeek was zwaar gestotter van mitrailleurs waar te nemen die om een beurt salvo's kogels afvuurden. Geweervuur hoorde ik eveneens met de korte felle knallen, maar dat was niet op Driel gericht.

Opnieuw zocht ik met de kijker de Oldenhofselaan af, doch helaas, niemand van ons gezin was daar te bespeuren.

Ze zullen toch geen andere route hebben genomen? vroeg ik mij af. Maar dat kon ik niet geloven want namen ze de Rijndijk, was dat gelijk een poging tot zelfmoord, want een ieder die zich op die dijk waagde werd direct vanaf de overzijde van de rivier de Rijn door de Duitsers onder vuur genomen. En dit was bekend bij iedere inwoner van Driel. DUs zou deze route niet in hun gedachten opkomen, dacht ik, of ik moest mij heel erg in hun doen en laten vergissen! Want dat ze via een andere weg zouden komen was eigenlijk niet mogelijk; vanaf ons huis kon men maar op de normale manier de boerderij bereiken en dat was via de Oldenhofselaan, dus moesten zij deze in elk geval passeren om bij ons te komen.

Nadat ik even binnen geroepen werd om koffie te drinken ging ik weer naast de oostzijde van het woonhuis staan om nogmaals met m'n kijker opnieuw mijn blik te richten op de genoemde laan, waarlangs tamelijk hoge en brede struiken stonden van elzen, wilgen en iepen, die eigenlijk hier en daar soms wel het vrije zicht belemmerden. Daarom moest ik goed uitkijken dat ik mijn familie daardoor niet over het hoofd zag, want daarvoor was de kans groot.

Niet zo ver daar vandaan explodeerden opeens enkele granaten ter linkerzijde, die met hevige knallen tot explosie kwamen. Even daarna gebeurde hetzelfde, maar dan wel meer oostelijker. Dus eigenlijk wel gevaarlijk om je op weg te begeven, want tevoren wist je niet wáár de volgende neer zouden komen.

Heel begrijpelijk dus, dat op dat moment niemand deze laan passeerde. Dus ook mijn ouders en broer niet. Maar waar zouden zij dan wel heen gegaan zijn, want bu was het toch wel tijd om te komen.

Onwillekeurig draaide ik de kijker helemaal naar links en kon vanaf het begin van de Oldenhofselaan een breed beeld bekijken tot voorbij het huis van de rietdekker H.T. van Manen, dat een eind noord-oostelijker van "onze boerderij" stond. Ten westen daarvan lag een veld.

En daarop stond nog steeds goudgeel koren, in dit geval overrijpe tarwe, dat door de oorlogsomstandigheden nog niet gemaaid was. Opeens meende ik iemand op het erf van genoemd persoon te zien lopen maar toen ik niets meer zag dacht ik mij dit te hebben verbeeld. Toen draaide ik de kijker nog iets meer naar links en kon toen het hele korenveld overzien. Zacht golfde het heen en weer in de nog steeds aangename, zachte herfstwind, want het zonnetje had inmiddels de mist opgelost, die was fimaal verdwenen.

Plotseling zag ik een paar hoofden boven het goudgele koren uitkomen. Dát zouden ze toch niet wezen, want vanuit die richting verwachtte ik ze helemaal niet. Vlug bracht ik de kijker voor mijn ogen, want ik kon het ook verkeerd hebben gezien. Maar toen opeens herkende ik moeder nadat ik ze even beter kon zien. Iets achter moeder liep vader met een rol dekens over zijn schouder.

Een eind achter vader zag ik Piet aankomen met zijn fiets aan de hand, ze waren dus toch gekomen en van blijdschap sprongen bij mij de tranen in de ogen. Maaarr, zouden ze onderweg geen ietsel hebben opgelopen, want even tevoren had ik nog immers enkele granaten horen exploderen in de naaste omgeving die zij moesten passeren om naar de boerderij te komen.

Zo blij als ik op dat moment was, liep ik hen op een draf tegemoet. moeder droeg een boodschappentas waarin zich een paar broden bevonden een paar pakjes boter en voor ieder een lepel, vork en een mes.

Met enige trots liet zij mij dit zien, echt moederlijke zorg!

Iets achter moeder kwam vader met een rol dekens bijzich. En een klein eindje verder zag ik Piet lopen met zijn fiets aan de hand. wij waren alle vier blij dat we herenigd waren, want in zo'n bijzondere situatie had het heel anders gekund, maar daar probeerden we niet aan te denken....!

" Wat ben ik blij met jullie komst, al duurde het wel lang, want op het laatst wist ik niet meer wat ik er van moest denken. En toen ineens zag ik jullie lopen vanuit een richting waarvan ik je in geen enkel geval had verwacht. Dat was via de Oldenhofselaan, die ik steeds weer opnieuw met mijn verreijkker vanaf het begin tot het eind af tuurde, maar zonder resultaat. Op deze manier ben ik echter ook zeer blij dat je toch naar hier bent gekomen, zei ik opgewekt.

" Wij zouden heus wel eerder gekomen zijn, maar het duurde nogal een hele tijd voordat Piet van de bakker terug was. Maar dat zullen wij straks wel vertellen, laten we nu eerst maar doorlopen naar de boerderij. Da kunnen we vragen of wij hier ook zolang mogen blijven zolang er gevaar bestaat. Jullie beiden moeten ook nog even terug om een zak met kleding op te halen. Die hebben we in de laan achter gelaten en verstopt onder een dicht begroeide struik. Om hier te kunnen komen namen wij via de laan de rechtste weg in dit geval.

Dat was daar vanuit de laan dus in westelijke richting via enkele weilanden, naast het huis van H.T'van Manen op naar hier waar we nu zijn. Die zak met kleding hebben we zolang verstopt onder een struik in de Oldenhofselaan, omdat we er onderweg hierheen veel last van zouden hebben. want we moesten over een paar hekken klimmen, wat erg moeilijk gaan zou met die zak erbij, want Piet had zijn fiets ook nog bij zich. Zonder deze bagage zou het iets gemakkelijker gaan." Aldus een niet al te beknopte uitleg van vader.

Piet wilde er ook nog iets aan toevoegen, maar ik stelde voor om eerst door te lopen naar de boerderij. Want om fatsoenlijk te tonen wilde ik eerst even aan de boer toestemming vragen of mijn familie daar ook zo lang als nodig mocht blijven, blijven mocht.

Gelukkin werd dit direct goed gevonden. Uiteindelijk waren we geen vreemden voor elkaar, al hadden we nooit contact met elkaar gehad. Daarna ging Piet via het eigenlijke binnenweggetje met een omweg, even terug om de verstopte zak met kleding op te halen, waarin zich eveneens nog ons geldkistje bevond. Dat had vader er niet uitgehaald toen ze vandaar binnendoor gelopen waren. Dus wel een bewijs dat men tijdens veel gevaar je eerst aan je leven dacht dan aan geld!

Inmiddels hadden wij buiten op het erf een rustig plaatsje opgezocht in de nog steeds aangename warmte van de herfstzon, want de temperatuur was nog heel behaaglijk.

Piet begon al gauw, als eerste met zijn verhaal over de belevenissen nadat de Poolse parachutisten geland waren. Zijn verhaal luidde:

"Na de landing van de Poolse para's ging ik even in het centrum van ons dorp kijken en zag toen al heel gauw de parachutisten in lange rijen achter elkaar uit de Dorpsstraat komen, ze liepen aan beide kanten van de straat met het geweer in de aanslag; het begon toen al reeds iets te schemeren. Alles ging heel rustig, zonder lawaai of geschreeuw. Tegenover de R.K. kerk en het Parochiehuis werd halt gehouden. Zelf stond ik daar niet vlakbij maar kon wel horen dat er overlegd werd, dat ik natuurlijk niet kon verstaan.

Na enige beraadslaging ging een groep terug om zich te verspreiden. Een aantal ging terug de Dorpsstraat in, anderen de voormalige Molenstraat. Ook ging een groepje voor mij uit de voormalige Broekstraat in, om zich daarlangs in te gaan graven. Dit zag ik plaatshebben op de teregweg naar huis.

Ongeveer na ruim honderd meter zag ik een groepje Duitse soldaten stil staan bij een met paard bespannen wagen, die blijkbaar van plan waren zich over te geven aan de tegemoet komende Poolse militairen. Een Poolse soldaat die hen blijkbaar ook gezien had, riep iets en direct staken de Duitsers hun handen omhoog. Opnieuw volgde een bevel en toen ontteden zij zich van hun ransels, die ze met hun wapens op de wagen legden.

Nadat zij zich volledig aan de Polen hadden overgegeven, deelden de krijgsgevangenen aan enkele omstanders en eveneens aan mij dekens en andere gebruiksvoorwerpen uit, waaronder ook een verrekijker, die ik eigenlijk veel liever had, dat vijf dekens. Maar ja, ik had pech die werd aan een andere dorpsgenoot gegeven.

Alhoewel ik toch ook blij was met de deken, die ons in deze bijzondere situatie ook goed van pas kon komen in de komende winter.

Toen werden de gevangen genomen Duitsers door de Polen afgevoerd. Zelf ben ik toen meteen verder doorgelopen naar huis, omdat ik de ouders ook weer niet te lang alleen wilde laten.

Toen waren inmiddels de parachutisten al reeds bezig langs de genoemde straat met het aanleggen (graven) van eenmansgaten en eveneens in de dichtbij liggende boomgaarden.

Later in de avond vielen er plotseling over heel Driel verspreid, talrijke zware granaten, het leek of ze gezaaid werden; overal konden ze horen exploderen, zowel in het centrum, de omliggende buurtschappen, als langs de Rijndijk.

Soms explodeerden de gevaarlijke projectielen tamelijk dichtbij, dan sloegen er scherven met veel geweld tegen buitenmuren en dakpannen, die dan aan stukken amlaag vielen. Ook moesten vele ruiten het dan eveneens ontgelden. En als het ons té gevaarlijk leek te zullen worden maakten we gebruik van de schuilkelder. toen het tijd was geworden om te gaan slapen werd er besloten dat we in de gang te gaan liggen. Er werden een paar matrassen in gelegd en namen ook enkele dekens van ons bed mee, want het koelde in de nacht al goed af. In de gang voelden wij ons tamelijk veilig tussen vier muren, maar we waren soms ook wel bang dat er een projectiel door het dak zou slaan, want boven de gang bevond zich alleen maar een houten zolder waar heel gemakkelijk granaatscherven doorheen konden slaan. Werden dakpannen geraakt, vielen deze aan stukken op de plankenzolder boven ons wat ontzettend kabaal veroorzaakte.

Heeldicht bij huis in een wei, aan de overkant van de sloot die langs ons huis lag, vielen enkele zware granaten, waarvan de scherven een paar ruiten vernielden en de buitendeur liep daardoor ook heel veel schade op. Deze werd met granaatscherven doorboord. Wij drieën schrokken toen hevig bij deze explosies en hebben dus al met al helaas weinig geslapen. Gelukkig echter werd het daarna rustiger en konden we daarvan nog een uurtje profiteren.

Maar toen het licht geworden was buiten, zijn we toch niet lang meer blijven liggen. Moeder ging voor het ontbijt zorgen, vader en ik zijn even buiten gaan kijken hoe het er daar uitzag. De oostmuur van het huis zat vol met gaten, ontstaan door de vele granaatscherven die er met veel enorm geweld tegenaan geslagen waren. Naast het huis lag het bezaaid met aan stukken gevallen dakpannen.

Van het keuken-en kelderraam waren de ruiten aan diggels geslagen. Achter het huis was van de appelboom een grote, dikke tak afgeslagen die op de schuilkerder terecht was gekomen, en in de boomgaard was een dikke stam van 40 cm doorsnee, van een pereboom, dwars doormidden geslagen; de grpte lroon lag er een eind vandaan.

Voor ons huis waren polen opnieuw bezig met hun mitrailleurstellingen te verstevigen en zagen we ook dat de draden vande elektrische bovenleiding aan stukken aan de palen hingen.

Vader vroeg toen meteen aan de Polen hoelang de gevechten zouden gaan duren als de strijd in Driel met de Duitsers ging losbarsten? Het was natuurlijk wel een gesprek met heel veel gebaren, maar de Polen begrepen vader uiteindelijk wel enigszins, want zij duiden hem eveneens met veel handengebaren uit dat het hooguit enkele dagen in beslag zou nemen en als we thuis zouden blijven, moesten we zorgen voor voldoende voedsel en vooral drinkwater en zich niet naar buiten begeven, dat zeer veel gevaar op kon leveren. Tenminste, dit hadden wij uit deze gebarentaal begrepen.

Dus besloot ik eerst naar de bakker te gaan om broden te halen.

Maar onderweg daarheen en ook op de terugweg kreeg ik te maken met zwaar artillerievuur vanaf de hoogte van "De Duno", recht tegenover ons dorp, aan de overkant van de rivier de Rijn.

Daarvoor moest ik veelmaals dekking zoeken om mij voor de rondvliegende granaatscherven veilig te kunnen stellen. Dit is allemaal nog al gauw verteld, maar het bracht wel heel veel angst en spanning te weeg, want je weet nooit tevoren of je het overleven zult en zo ja, in welke toestand?

Toen ik op de terugweg naar huis het café van Bulte moest binnenvluchten toen er vooraan in de Molenstraat granaten gingen vallen en ook daarna nog veel dichterbij, sloegen scherven daarvan de winkelruiten en die van het café aan gruzelementen, terwijl ik mij juist zo veilig mogelijk achter de buitenmuur had opgesteld. Maar dán schrik je toch wel even. En toen ik weer tevoorschijn kwam, beduidden mij enkele Poolse soldaten die daar dichtbij in een stelling achter een mitrailleur lagen, dat ik daar zo snel mogelijk moest proberen weg te komen. Maar dat was ook niet zo gemakkelijk, want overal lag er veel rommel op de straat in de vorm van stukken planken, steen, glas,

ijzerdraden van omheiningen, in elkaar gereden blikken en grote kluiten klei, waarover je kon struikelen of/en uit kon glijden.

Maar uiteindelijk ben ik toch nog gelukkig ongedeerd thuis gekomen bij mijn ouders, die zich heel erg bezorgd over mij gemaakt hadden. Toen vertelden zij dat jij er geweest was en er op had aangedrongen dat we daar zo spoedig mogelijk weg moesten gaan, zodra ik thuis gekomen was. Wij hebben toen even vlug met elkaar overlegd.

En er samen met de burens over gesproken, de familie Huibers. Zij waren echter van plan om nog enkele dagen te blijven. Inmiddels hadden wij al reeds afgesproken om toch maar weg te gaan, omdat het er steeds gevaarlijker bleek te worden. Dus hebben we thuis vlug wat spullen bij elkaar gepakt na afgesproken te hebben, alleen het hoogst nodige mee te nemen in de hoop dat de komende gevechten gauw voorbij zouden zijn. Want veronderstel eens dat we morgen of overmorgen terug zouden kunnen keren, omdat de oorlog voor ons dan voorbij zou wezen, zoals enkele polen verondersteld hadden. Trouwens vele dorpsgenoten deelden deze verwachting en koesterden de stille hoop!

Maaarrrr, net toen wij gereed stonden te vertrekken, explodeerden er in het weiland tegenover ons huis, een serie granaten, verspreid binnen een grote cirkel. Veiligheidshalve hebben wij een ogenblik gewacht, want sinds de vorige nacht hadden we ervaren niet onnodig het noodlot tarten, omdat we op dat moment wisten wat voor uitwerking deze gevaarlijke projectielen konden hebben.

Na een kort oponthoud waagden we het toch maar om ons huis te gaan verlaten. Geen van ons drieën zei iets, maar dachten waarschijnlijk in zo'n bijzondere situatie hetzelfde.

Want toen we langs het erf en het huis van onze burens liepen, zei moeder opeens: "Zo, nu hebben wij alles wat we hebben en ons dierbaar was en is, achter gelaten. Hoe zullen wij het uiteindelijk terugvinden, als we ooit terug komen?"

Verder werd er niet meer over gesproken, dat werd door ons op dat moment verstandiger gevonden.

Via de Broekstraat liepen we naar de Oldenhofselaan en verborgen daar onder een struik de zak met kleding en zijn daar via enkele weilanden langs het woonhuis van H. Teunissen van Manen in de richting van deze boerderij gelopen, waar jij ons opeens aan zag komen en nu zijn we hier en gelukkig weer bij elkaar met ons vieren!" Zo luidde het verhaal van Piet dat hij ons vertelde.

Moeder wilde daar echter nog wel een klein verhaaltje aan toevoegen.

"Nadat wij ons huis hadden verlaten en onderweg hierheen waren, begon moeder haar verhaaltje te vertellen," vielen er opeens opnieuw granaten om ons heen en tamelijk dichtbij. We bevonden ons op dat moment [±] ruim 75 meter van de Oldenhofselaan af. Ergens tamelijk dichtbij was een felle explosie, we voelden de kracht van de luchtdruk als een sterke windvlaag langs ons heen gaan en gelijk voelde ik iets met veel geweld tegen de hak van mijn schoen slaan, het was alsof deze er totaal afgeslagen werd, zo voelde dit aan. Dus was ons vermoeden dat het een granaatscherf geweest moet zijn. Toch was dat niet het ergste, dat was uiteindelijk de enorme felle knal van het exploderen van de projectiel, zo vlakbij. Wij waren wel enige tijd doof door geworden, dat gelukkig na korte tijd weer minder begon te worden. Maar we waren ook heel erg geschrokken!!

Er moet echter wel een granaat heel dichtbij zijn neergekomen, want hoe kon die scherf mij anders op zo'n laag punt treffen. Als een projectiel explodeert slaan volgens mijn begrip daar over, toch in de meeste gevallen schuin omhoog. In ons geval echter in een horizontale richting. Hoe het echter heeft plaatsgevonden in hier van minder belang. Gelukkig werd ik er niet door gewond, al was ik er wel even hevig door geschrokken en blij dat er toen niet meer granaaten zo vlakbij ons terecht kwamen. Ik hoop tenminste dat het hier veiliger is dan daarginds. Want één van ons had thuis, of op weg hierheen ook dodelijk getroffen kunnen worden, dus ben ik heel blij dat we met z'n vieren weer gezond en wel bij elkaar zijn." vond moeder. En ze zuchtte nog eens van opluchting. Al die gebeurtenissen hadden blijkbaar wel veel indruk op haar gemaakt. Het was echter niet iemand die daar lang over na bleef piekeren, want ze stond toch weer opeens op om voor de broodmaaltijd te gaan zorgen.

Ook de andere mensen gingen daar toe over want onder elkaar was besloten dat er 's middags brood gegeten zou worden en dat in de namiddag door de vrouwen gezamenlijk een flinke pan erwtensoep gekookt zou worden, dan had men de gelegenheid de soep enige tijd te laten trekken, zoals dit in de kookkunst genoemd werd.

Iedereen was het met dit voornemen volkomen eens en was er meteen onder elkaar een goede verstandhouding, dat in zulk een situatie wel heel belangrijk was.

"Wij moeten in deze bijzondere omstandigheid gezamenlijk proberen ons aan te passen, door een beetje geven en nemen en dan zal dat heus wel lukken, dat laten we hier niet moeilijk doen, want er wordt al genoeg heel moeilijk gedaan in de wereld op dit moment." Zei moeder.

"Misschien is het voor enkele dagen en kunnen we al gauw weer naar ons eigen huis en haard terug!" Hoopte vader.

"Enkele Poolse soldaten veronderstelden dat het over een paar dagen afgelopen zou wezen met de gevechten die hier te verwachten zijn. Dat duiden ze vader uit toen die er naar informeerde." zei Piet.

"Laten we daar dan maar op hopen, wij zijn hier nu nog tamelijk dicht bij huis." Vond Schrijver, die wat stoelen bij de tafel droeg.

Een kwartiertje later Stond het gesneden brood op de tafel klaar en Was de koffie gezet, dus kon een ieder aan tafel gaan om te eten.

In een tamelijk opgewekte stemming werd er gegeten, waardoor een gezellige sfeer ontstond en het er in de verste verte niet op leek, dat wij uiteindelijk in een gevaarlijke oorlogssituatie verkeerden, want zoals mij verteld was, konden de gevechten tussen de Poolse Parachutisten die gisteren geland waren en de Duitsers, die vanuit Elst op komst zouden zijn, ieder moment losbarsten. En als men daaraan dacht drukte dit onze optimistische stemming op dat moment.

Maar ja, aan bepaalde situaties kon men zich natuurlijk niet onttrekken, de eigenlijke werkelijkheid komt automatisch dichterbij; dit heeft de tijd nodig zoals in zovele uitzonderlijke omstandigheden. Na de maaltijd bleven wij nog een ogenblik bij elkaar zitten en praat-ten nog wat met elkaar, buiten op een plaatsje op het erf in de zon. Terwijl deden de vrouwen met elkaar de afwas en dat was heus niet zo weinig van 19 personen, het leek wel een klein restaurant!

Op dat moment was het mooi rustig herrfstweer met bijna geen wind. Echt vakantieweer had het niet kunnen verbeteren, jammer dat het van-uit de Dorpsstraat geleidelijk wat onrustiger werd, voor zover wij dat waar konden nemen. En toen moest ik opeens denken wat de mensen die ochtend tegen mij gezegd hadden van het Rode-Kruis, die op de boerenwagen zaten. Er zouden Duitsers onderweg naar Driel Zijn om daar te proberen de Poolse parachutisten te overmeesteren, dat natu-urlijk wel gevechten zou veroorzaken in het centrum van ons dorp.

Opeens klonken er geweerschoten en stotterden er mitrailleurs, enkele tamelijk dichtbij, een zwaarder kaliber wat verderweg, een bewijs dat men elkaar ging beschieten en dit herhaalde zich enige keren. Ook het geweervuurnam geleidelijk toe en daardoor begrepen wij dat de verwachte gevechten waren begonnen. Plotseling viel er een schot met direct daarop volgend een flinke explosie en opnieuw een knal en hoorden wij een tweede projectiel exploderen.

De zware mitrailleur vuurde en leek iets dichterbij te zijn gekomen, bij het strijdtoneel dan, wel te verstaan.

Meerdere geweerschoten volgden en ook de lichte mitrailleur beet van zich af als een hard keffende fox-terriër, waarop de zwaardere met méér geweld antwoordde. Je kreeg daardoor de veronderstelling dat ze elkaar uitprobeerden. Met mijn onafscheidelijke verrekijsker was ik aan de oostzijde van het woonhuis gaan staan en kon vandaar bijna de gehele Dorpsstraat overzien en zag direct op verschillende plaatsen rook opstijgen, vooral bover het zuidelijk gedeelte. Plotseling klonk een hevige knal en zag ik gelijk dakpannen en stukken hout omhoog vliegen en blauwgrijze rook die boven de zelfse plek omhoog krulde. Blijkbaar was een schuurtje door een granaat geraakt en de lucht in gevlogen. Er werden harde bevelen gegeven, of beter gezegd, het lucht ruim in geschreeuwd, want het zouden wel Duitsers geweest zijn, die gooiden altijd de mond zo wagenwijd open als ze je wilden overbluffen in zulke situaties.

Het granaatvuur werd heviger en eveneens het doffe gestotter der mitrailleurs, die wat verderweg opgesteld konden staan, blijkbaar in de buurtschap "Het Vlot", dat iets ten zuid-oosten van Driel ligt. Na enige tijd kwamen er opnieuw weer groepjes mensen voorbij de boer-derij die hun woonbuurt voor de veiligheid verlaten hadden.

Eén vertelde aan ons dat hij had horen zeggen dat er enkele Engelse tanks in Driel gearriveerd waren, maar hijzelf had ze niet gezien. Een dorpsgenoot had het hem verteld, hoewel hij dit niet geloofde. Het zou dus wel een vergissing geweest zijn en door de angst en de spanning die ontstaan was, dit bericht maar voor waarheid aangenomen. Want zeer waarschijnlijk zouden het wel Duitse geweest zijn, die naar Driel onderweg waren en ze al reeds eerder verwacht waren. Wie het echter ook zijnmogen, op dat moment namen de gevechten in alle hevigheid toe. Geweren knalden kortaf, mitrailleurs stotterden en verscheidene projectielen barstten uit elkander; een oorlog woedde in het anders zo rustige dorpje Driel In de Over-Betuwe .

Bewoners vluchtten weg, of waren al reeds gevlucht om elders een veiliger verblijfplaats, of een voorlopig onderkomen op te gaan zoeken . Dus weg van het gevaar dat dreigde, weg van huis en haard!! Weg van alles waarvan je hebt gehouden en wat je zo dierbaar was geworden. Menige traan ontdekten wij op bedroefde gezichten en menig klein kind huilde aan moeders hand, meegenomen uit het zo bekende speelhoekje in de kamer. Wisten zij wat oorlog was en hadden zij begrip voor die zeer waanzinnige daden van grote kopstukken en hun consorten met eigendunk en hoogmoed.

De gevechten verplaatsten zich traag van het einde van de Dorpsstraat in noordelijke richting naar het centrum van Driel. maar vandaar werd eveneens schieten waargenomen en explodeerden in die richting ook granaten. Dus was in zeer korte tijd het dorp Driel in een strijdtoneel veranderd, want hevige gevechten waren in volle gang. Dat het daar nergens meer veilig was bewezen talrijke dorpsgenoten die langs de boerderij kwamen , sommige vertelden hun werenswaardigheden die bestonden uit het volgende:

Vele Poolse parachutisten hadden zich in de Dorpsstraat ingegraven. In de namiddag waren enkele Duitse pantser-en gevechtswagen vanuit Elst naar Driel gekomen en hadden vanaf het einde van de Dorpsstraat de strijd aangegaan met de Poolse parachutisten en werd er van het ene naar het andere huis gevochten, werden de bewoners uit hun huizen , hun kelders en schuilkelders gejaagd door de Duitsers, om dan op deze manier de Polen te kunnen overheersen en buiten gevecht te stellen. De bewoners moesten zich daarna maar proberen veilig te stellen door hun woonplaats te verlaten, hoe en waarheen dat interesseerden hen niet, want op dát moment werden ze toch maar als lasposten beschouwd, dat hen in het nadeel was.

Vanuit de Molenstraat en de Kerkstraat waren veel mensen naar de R.K. Meisjesschool en de toren van de Ned.Herv. kerk gevlucht om daar een veilig heenkomen te vinden. Ook in de Kerkstraat moesten al reeds heel wat woonhuizen door granaatvuur zwaar getroffen zijn en had men er gewonde-en gesneuvelde soldaten zien liggen? Deze had men voor eigen veiligheid, vanwege het gevaar, nog niet weg durven halen.

Mijn broer en ik gingen even naar boven in het woonhuis. Vandaar hadden we via een raam aan de oostzijde, ruim zicht op de Dorpsstraat en een klein beetje op het centrum van Driel. Boven gekomen viel ons het uitzicht tegen. Vanwege de vele beschietingen en het exploderen van granaten hing er als het ware één grote rookwolk boven het strijdtoneel. Ongeveer halverwege de straat stond blijkbaar een woonhuis of iets van dien aard in brand; daar waren grote rookontwikkelingen te ontdekken. Nadat een kotte windvlaag de rook uiteen joeg konden we zien dat het woonhuis in brand was geraakt van Corn. willemsen. Al heel gauw stond het in lichterlaaie. Ook enkele honderden meters zuidelijker was opeens ook veel rook, grote kolommen stegen op, maar ook weer door rookontwikkeling konden we niet zien wat er uiteindelijk brandde.

Nu en dan als een rookkolom wat uiteen gewaaid was zagen we al grote gaten in sommige daken en van enkele schuurtjes was soms het gehele dak verdwenen. Ergens oostelijker, blijkbaar in de directe omgeving van de buurtschap "Het Vlot", of daar omtrent, stotterde nu en dan een zwaar kaliber mitrailleur. Blijkbaar hadden daar enkele Duitse soldaten een vrij uitzicht op de Dorpsstraat.

Maar omdat door de vele rook die iedere keer weer ergens opnieuw opsteeg, benam ons dit toch teveel uitzicht in die richting en daarom besloten we naar beneden te gaan. Het was nog wel door ons te constateren geweest dat er verspreid over de Dorpsstraat, granaten explodeerden, direct daarna steeg dan blauwgrijze rook omhoog. Dus was de strijd tussen de gelandde Poolse parachutisten en de gearriveerde Duitsers in volle gang, want toen wij dat gebied aan het observeren waren hadden wij tevens de harde, schreeuwende bevelen van de Duitsers heel duidelijk waar kunnen nemen en dit was goed mogelijk, daar de wind nog steeds noord-oostelijk was.

Na enige tijd, Piet en ik hadden inmiddels naast het woonhuis opnieuw weer onze blikken gericht op de Dorpsstraat en het centrum van Driel, zagen wij ongeveer uit de zelfde richting opeens heel in de verte enkele mensen in onze richting komen, dwars door de naastgelegen weilanden. nadat ik mijn kijker op hen gericht had constateerde ik dat zij een draagbaar droegen, waarop iemand lag. Zo te zien nog een jong persoon! Toen ze wat genaderd waren zag ik dat het een jong meisje was dat op de draagbaar lag.

De beide mannen die de baar droegen kende ik heel goed, beide waren bewoners van de Dorpsstraat, namelijk Bart Peters en Geert Koster. Ze hadden ons blijkbaar al van verre zien staan, want ze kwamen in onze richting en ze kenden ons ook heel goed, want eigenlijk kende iedereen in Driel ook iedereen.

Wij hielpen hen over de sloot die zich daar bevond en toen ze even uitrustten van de vermoeide tocht, vertelden zij het volgende:

"Het meisje dat we hier bij ons hebben is een zusje van mijn vrouw. Terwijl wij door de Duitsers uit onze schuilkelder gejaagd waren en weg gestuurd uit de Dorpsstraat, besloten wij via weilanden en binnenwegen in de richting van de boerderij "De Fikkersdries te gaan, om vandaar een veiliger plaats op te gaan zoeken." Zo vertelde Bart Peters en hij ging verder met zijn verhaal.

In de namiddag verschenen er opeens Duitsers met gevechtswagen en een aantal infanteristen aan het einde van de Dorpsstraat, waar zij al gauw in een gevecht raakten met de gisteren gelandde Poolse parachutisten die zich in de Dorpsstraat verschanst hadden, vooral aan de achterzijde van de woonhuizen. Daar werd het een strijd van huis tot huis en van man tegen man. Het ging er hevig te keer en het geweld van de wapens was oorverdovend en daar kwam toen ook nog het granaatvuur bij. Veel bewoners van onze straat waren voor de veiligheid in hun kelders gaan zitten, dus wij ook. Maar ons huis kreeg kort na elkaar enkele voltreffers dat een vreselijk kabaal gaf.

Stukken steen, hout en glas vielen naar binnen en in de kelder stikten we bijna van de Kruiddamp en daarom besloten we in de schuilkelder achter het huis een veiliger plaatsje te zoeken.

Dat moest echter wel heel snel gaan, want de geweeren mitrailleurkogels en ook nog vele granaatscherven, vlogen van alle kanten om je heen en bovendien moest je dan ook nog goed opletten dat je geen dakpan, of een groot stuk daarvan op je hoofd kreeg. Deze werden vaak door de luchtdruk van exploderende granaten van de daken af geslagen. Dus was het uiteindelijk overal heel gevaarlijk als men zich naar buiten begaf. Maar in zulk een situatie van heel vlug besluiten was er geen andere keus.

Buiten naast ons huis lag het bezaaid met grote en kleine stukken dakpannen, waar je goed voor op moest passen om er niet over te vallen. Waarschijnlijk hebben er op dat moment nog maar heel weinig pannen op het dak gelegen; de meesten lagen aan gruzelementen op het erf waar wij voorzichtig overheen moesten stappen.

Wij zaten nog maar even in de schuilkelder of het spektakel van de gevechten kwam dichterbij. Er werd geschoten en er explodeerden granaten en boven al dit lawaai probeerden Duitsers door hard te schreeuwen, hun bevelen verstaanbaar te maken. Al schietend en schreeuwend kwamen ze naderbij. Het was een zeer kabaalachtig moment boven ons die met angst en beven af zaten te wachten wat er verder ging gebeuren. Buiten hoorden we gestotter van mitrailleurs, uit elkander knallende projectielen, kletterende dakpannen en rinkelend glas.

Heel dichtbij hoorden we een ontzettend harde knal, alsof er een dak van een huis geschoten werd. Even was het stil. al gauw roken we opnieuw weer die verstikkende kruiddamp, dus was de explosie niet ver weg geweest. Maar in een schuilkelder weet men van niets.

Wel hoorden wij daar allerlei geluiden die met Schieten te maken hadden, maar ook vele andere die wij op dat moment onmogelijk konden definiëren, want je hoorde alles door elkaar, terwijl we daarvan niets zagen en verkeerden wij daar eigenlijk veel meer in spanning dan bovengronds. Al durfden we daar het gevaar ook niet te trotseren. Ineens zagen we een Duitse soldaat boven bij de ingang van onze schuilkelder staan. Enkele handgranaten bungelden aan zijn gordel; een machinepistool richtte hij op ons en schreeuwde hard: "Raus!!" En toen we de schuilkelder verlieten bulderde hij nogeens: "Schnell!!!" Hij duidde hij dat we zo gauw mogelijk moesten verdwijnen. Maar waar moesten we ergens heen gaan??

Via de Dorpsstraat was veel te gevaarlijk, dus moesten we proberen via de weilanden weg te vluchten, die achter de huizen lagen, maar de hele omgeving lag onder Duits granaatvuur.

Als er ergens één insloeg, vloog er van alles door de lucht zoals, stukken steen, dakpannen, hout, glas en eveneens veel kalk- en steenstof van muren. Ook hoorde je soms veel kogels door het luchtruim fluiten, als ze afketsten tegen één of ander hard voorwerp. Ze veranderden dan van richting en leek het wel een film uit het Wilde Westen. Dus was het vreselijk gevaarlijk je naar buiten te begeven en wisten wij niet hoe snel we daar weg moesten komen. Wel hielp de Duitser ons over de omheining van het weiland en toen maar zo gauw mogelijk proberen weg te komen van dat strijdtoneel. Onder geweer- en mitrailleurvuur liepen we in westelijke richting dwars door een weiland en kwamen al gauw met vallen en opstaan voor een nogal tamelijke brede sloot terecht. Terug konden we niet meer, daar vochten de Duitsers tegen de Poolse parachutisten. Vóór ons explodeerden er nu en dan granaten, zodat kluiten aarde en modder ons om de oren vlogen. Dus weg, weg daar! Met een flinke aanloop probeerden we over de sloot te springen, maar kwamen toch nog in het water terecht. Ineens gaf mijn schoonzusje dat we hier bij ons hebben, een schreeuw. Het bleek dat een kogel in haar buik was gedrongen, dus ook die ellende nog! Toch moesten we haast maken om daar weg te komen uit die gevaarlijke omgeving.

wij hebben toen gerend zo hard we konden door de weilanden en over niet zulke brede sloten gesprongen, weg uit die vuurlinie!

Uiteindelijk kwamen we op de boerderij "Vredestein" terecht. daar hebben we met hulp van andere gevluchtte inwoners een draagbaar gemaakt van latten en dunne sparretjes, want dit meisje kon op het laatst niet meer, ze was doodmoe. Dus proberen wij op deze manier, binnendoor in Heteren te komen om naar de dokter te gaan en daar moeten we zo gauw mogelijk zien te komen." Aldus deze uitgebreide uiteenzetting.

Nadat ze een ogenblik gerust hadden, gingen ze verder, via andere weilanden en smalle binnenweggetjes, om vlug bij de dokter te kunnen zijn toch altijd nog wel een afstand van ruim drie kilometer. En dat was onder deze bijzondere omstandigheid nog een heel eind.

Wij hadden medelijden met dat meisje! Zo jong nog en dan nu al die ellende.....! Als zij niet zeer spoedig medische hulp kreeg, zou het wel eens fataal voor haar kunnen worden. Verdrietig keken we hen na toen ze in de bocht voorbij de varkensschuur het erf verlieten. Nog maar net waren zij weg gegaan, toen er nog meer dorpelingen bij ons langsliepen en toen zij ons zagen staan kwamen enkele van hen het erf op lopen en begonnen met ons een praatje, want natuurlijk kenden we elkaar als inwoner. Eén van hen vroeg of wij daar alleen waren en hoe lang.

"We zijn hier met nog enkele gezinnen en zij hiet gistermorgen al gekomen, mijn broer hier en onze ouders zijn vanmorgen gearriveerd. Waar zijn jullie van plan heen te gaan", vroeg ik.

"Wij zijn op weg naar Heteren, daar woont familie van ons. In ieder geval zijn we dan Driel uit, waar het nu heel gevaarlijk wordt. Als we bij onze familie zijn, hebben we in elk geval een dak boven ons hoofd. Morgen zien we wel weer verder hoe de toestand is. En als we geluk hebben kunnen we misschien met een paar dagen weer terug naar ons eigen huis". Hoopte de ander.

"In Driel konden we niet blijven, daar heb je zo een kogel of een granaatscherf door je lichaam daar is het dus niet veilig meer. Daar zijn de Poolse parachutisten volop aan het vechten. In de Kerk en de Dorpsstraat is al veel in puin geschoten. Er wordt van het ene naar het andere huis, van man tegen man gevochten en verdrijft men de bewoners het dorp uit. Maar onder de toren van de Ned.Herv. kerk zitten nog vijftal gezinnen die daar hun toevlucht gezocht hebben, maar hoelang zij het er zullen volhouden weet ik niet," zei de gene die ons het eerst aangesproken had.

Andere inwoners die langs kwamen, wisten nog meer te vertellen.

"De Polen die gisteren geland zijn, zijn in de avond nog in verschillende groepen Driel binnengekomen en hebben zich verspreid overal ingegraven. Een andere groep trok via de buurtschap "Het VLOT" en "De Leedjes" onder langs de dijk in de richting van het Drielse-veer. Een inwoner daarvan moest met hen mee om de weg te wijzen. Zij wilden proberen daar met de veerpunt de Rijn over te steken, maar helaas, bleek al gauw dat deze onklaar gemaakt was. Bovendien vielen er op dat moment zoveel granaten die door de Duitsers vanaf de "Duno" en de uitspanning "De Westerbouwing" werden afgevuurd, dat de Polen genoodzaakt waren zich terug te trekken.

De para's die zich in en rondom het dorpscentrum hebben ingegraven, worden door de Duitsers onder vuur genomen. Dus wordt er over en weer veel geschoten, zodat je overal trefbaar bent. Dit is hier ook goed waar te nemen, maar laten we hopen dat het gauw voorbij is. Kwam nu het Britse leger maar gauw dan was het zo beslist.

Want de Polen zullen het nog zwaar te verduren krijgen. Vooraan op de hoek van de Elster-Grindweg bij de kolenschuur van Karel KÜHLER staat een Duitse pantserwagen die de hele Dorpsstraat en het dorpscentrum kan bestrijken en daar liggen juist de meeste Polen in eenmansgaten en schuttersputjes (gegraven gaten van ruim een meter diep die als geweer-en mitrailleurstelling gebruikt kan worden). De uitgegraven klei wordt gebruikt als een omwalling rond de stelling. Wie had ooit kunnen denken, toen de oorlog uitbrak in mei 1940, dat we er zo tussenin zouden komen zitten? Maar wat kan men er tegen doen? Als men er de kans nog voor krijgt, kan men proberen zich als nog in veiligheid te brengen door een geschikt onderkomen te zoeken. We moeten maar afwachten hoe het verder verloopt. Misschien dat het nog meevalt, zodat we over enkele dagen weer terug naar ons eigen huis terug kunnen keren.

Wij gaan nu echter verderop en proberen heelhuids in Heteren te komen. Hopelijk dat ons dit lukt. Wij wensen jullie een speedige vrede en een gezonde toekomst!"

Toen die dorpsgenoot dit gezegd had, draaide hij zich om en ging met zijn metgezellen terug naar het binnenweggetje dat langs de boerderij lag en vandaar verdwenen ze in de bocht voorbij de varkensschuur uit het zicht, hopen de een geschikt onderkomen te vinden bij hun familie. Wij zelf konden heel duidelijk waarnemen dat er in de Kerk-en Dorpsstraatgevochten werd. Vooral in de Kerkstraat vielen zware granaten, terwijl er in de Dorpsstraat eveneens veel geweer-en mitrailleurvuur waar te nemen was. Was het even stil, dan konden we de Duitsers heel duidelijk zeer luide bevelen horen geven en dat nog wel op een afstand van ruim enkele kilometers, terwijl er tussen de genoemde straten en ons minstens 15 woningen stonden en vier boomgaarden lagen, die het geluid enigermate temperden.

Tot dan toe waren wij nog steeds vanaf de ochtend gevrijwaard van granaat-en geweervuur, al vonden wij het nog steeds een eventuele stilte die veelal aan een storm vooraf gaat.

Wel was heel duidelijk het afschieten en het exploderen te horen van projectielen die vanuit zuidelijker richting kwamen. Ze vlogen over ons heen, hoog door het luchtruim en explodeerden in de bossen van Doorwerth en het landgoed "De Duno". Ze werden met een regelmaat van ongeveer 25 seconden afgevuurd en zeker wel enkele uren lang. En het waren er iedere keer drie tegelijk die er afgevuurd werden. Wij veronderstelden dat inmiddels het Britse Tweede Leger via de Waalbrug van Nijmegen in de Betuwe gearriveerd was en het geschut ergens in het Betuwse dorp Oosterhout opgesteld was. Maar dat was een vermoeden, waar we later wel meer informatie over zouden horen.

Wellicht hadden deze beschietingen van de Britten als doel te voorkomen dat de Duitsers de Engelse parachutisten in Oosterbeek in de rug zouden aanvallen, zo was onze veronderstelling.

Die zelfde middag was er in de Dorpsstraat en ook in de rest van het centrum van Driel aan één stuk door hard gevochten en was er veel granaat-en mitrailleurvuur te horen.

Er hing op een moment zoveel rook dat de huizen en andere gebouwen nog maar amper te onderscheiden waren van al het andere.

Wat later in de namiddag, zo ongeveer tegen een uur of vijf, heel precies weet ik dit ook niet meer. Dat was immers ook niet zo heel belangrijk in deze situatie, werd het heel geleidelijk wat rustiger. Maar toen opeens hoorden we een aantal granaten in een snel tempo kort na elkander afvuren en werden er harde bevelen gegeven.

Daarna was het plotseling vreemd stil. Er stotterden ook geen mitrailleurs meer en het geweervuur was ook opgehouden. Maar toch hoorden we nog enkele luidruchtige bevelen, die zeer waarschijnlijk weer door Duitsers werden gegeven; Dat was immers hun gewoonte geworden. Even later zagen wij opnieuw dorpelingen langs "onze boerderij" lopen en hadden ze blijkbaar direct van de stilte gebruik gemaakt deze te benutten om een veiliger plaats op te gaan zoeken. We lieten hen begaan en stoorden ze niet. Het liep immers al tegen de avond en ze wilden natuurlijk nog vóór het donker ging worden een veilig onderdak gevonden hebben.

Zo langzamerhand was het tijd geworden voor de warme maaltijd, in ons geval, voor een portie erwtensoep, die door de vrouwen gezamenlijk gereed gemaakt was, zoals reeds eerder was afgesproken met elkaar. En omdat het opeens rustig was geworden, was het een uitgekozen moment om de soep in alle rust te consumeren. Want rustig was het op dát ogenblik. Maar wel een vreemde stilte na al dat strijd-rumoer van tevoren.

In de schuur werden een paar tafels tegen elkaar geschoven en wat stoelen uit de keuken gehaald, dus kon men aan tafel gaan.

En zo zaten wij even later met elkaar aan die lange dis te genieten van de heerlijke erwtensoep, waaraan de vrouwen hun uiterste zorg besteed hadden. Wat een smakelijk gerecht was dat. Men zou niet gedacht hebben op dat moment, dat we het strijdtoneel zo dicht bij huis hadden en lieten ons voor de tweede maal het bord vullen en dus leek het wel, alsof wij in een restaurant zaten.

Opnieuw tikten de lepels op de borden en zoals gewoonlijk, een heel bekend geluid, genietend en rustgevend.

Maar helaas, werd deze rust opeens wreed verstoord. Plotseling bleken er rondom de boerderij granaten te vallen en te exploderen.

Wij waren nog maar amper aan ons tweede bord soep begonnen en sprongen bijna tegelijk op van onze stoelen.

Stijf van schrik keken wij elkander vragend aan, maar gingen wel Tegen de buitenmuur van de schuur staan, sommige gingen zelfs plat op de vloer liggen om zich veilig proberen te stellen. Buiten barstten de projectielen met veel geweld uit elkaar.

Veel dakpannen en ruiten moesten het ontgelden. Dit geweld duurde echter maar enkele minuten. Toen was het opeens weer muisstil!

Het leek , alsof er geen granaat was gevallen. Maar toen wij even later naar buiten gingen kijken, zagen we wel terdege wat er had plaatsgevonden. Jonge fruitbomen waren uit de grond geslagen en van oudere bomen waren dikke takken afgerukt alsof het rietjes waren geweest. Een groot stuk van de houten dakgoot was weg geslagen, het lag meter verden op het erf.

In de tuin en de groentehof zaten diepe kuilen en gaten, waar de granaten terechtgekomen waren. Van de varkensschuur waren vele dakpannen verdwenen; blijkbaar de enorme luchtdruk van de explosies waren daar de oorzaak van geweest.

In het grote dak van de schuur gaapte een enorm gat, veroorzaakt blijkbaar door een geexplodeerd projectiel.

Houtspaanders, stukken steen en kapotgevallen dakpannen lagen overal verspreid over het erf. En dit alles had plaatsgevonden in enkele minuten tijds. In de verte werd nog wel geschoten, maar dat behoorde bij de gevechten die in het centrum van Oosterbeek gevoerd werden, die mislukt dreigde te eindigen.

De granaataanval die wij te verwerken hadden gekregen van Duitse zijde, was eigenlijk bedoeld voor de Poolse parachutisten, die naar hun mening, zich in de boerderij gevestigd hadden waar wij zolang een veilig onderkomen gevonden hadden. Deze Duitsers waren blijkbaar van mening dat de Polen zich daar in stelling gingen brengen, Om hun tegenstanders van daaruit te bestoken met zwaar mitrailleurvuur. Dat waren tenminste onze veronderstellingen, want je was toen geneigd om het één met het ander te gaan combineren, dus vandaar!

Op dat moment bevonden wij ons daar in een zeer onzekere situatie. Wij, onze ouders en m'n broer en ik, gingen ons afvragen wat ons toen te doen stond. In een afwachtende houding blijven waar we waren en de komende nacht daar toch blijven slapen, met het risico op het laatst toch nog weg te moeten gaan vanwege eventueel opdoemend gevaar, of direct weggaan en proberen verderop in Heteren een veiliger overnachtingsadres te vinden. Maar wel moest er dan snel gehandeld worden, want het werd al vroeg donker. Het was immers al in de tweede helft van september.

Na enige informatie besloten de andere families te blijven, ook de familie Schrijver, maar zij hadden er begrip voor dat ik met mijn ouders en broer had besloten weg te gaan. Dat was voor hen moeilijk!

Hun gezin bestond immers uit negen personen en dan is het niet eenvoudig in in de late avond nog een adres te vinden waar men de nacht kan doorbrengen met zo'n groot gezin.

Zelf vond ik het eveneens heel moeilijk van de familie Schrijver afscheid te moeten nemen, maar zelf vond ik het mijn plicht de zijde van mijn familie te kiezen. Zou ik dit niet doen en er had later iets plaats dat door mijn aanwezigheid had kunnen voorkomen, zou ik mij dit daarna nooit en nimmer kunnen vergeven.

Daarover was echter tevorenonderling over gesproken dus hoefde ik er heus geen probleem van te maken.

En omdat wij vieren het voor de komende nacht niet meer volledig veilig voelden op deze boerderij, besloten we onze bagage bij elkaar te pakken en daar nog vóór het donker was, er weg te gaan om in Heteren een veiliger adres te zoeken waar we de nacht door konden brengen. Dus was het hoog tijd om van de overigen afscheid te nemen.

Dat viel wel even zwaar voor sommige, zodat er hier en daar toch nog enkele bijna onzichtbare tranen te voorschijn kwamen die op een opvallende manier weggepinkt konden worden.

Van beide kanten werd de wens uitgesproken dat we elkaar spoedig hoopten wéér te zien.

Op weg naar ons eerste evacuatieadres.

Doordat het te gevaarlijk was zich over de Rijndijk te verplaatsen, Kozen we een veiliger route en liepen we via smalle, hobbelende binnenweggetjes en een weg met karresporen door weilanden in de richting van de Achterstraat in Heteren. Soms was het wel moeilijk voor onze ouders, die toen niet zo jong meer waren, namelijk 65 en 69 jaren. vader was de oudste, want het was soms nodig dwars een sloot te passeren, waar gelukkig heel weinig water in stond. Maar dat was dan wél de kortste weg, want Piet en ik hadden ieder nog een fiets vij ons en op mijn broers fiets bevond zich de jute zak met kleding en een rol dekens, terwijl ik er een eigen gemaakte houten koffers met kleding en toiletartikelen achter op de bagagedrager had vastgebonden. Wij moesten dus iedere keer elkaar bijstaan als we door, of over een sloot heen moesten.

Tijdens deze voettocht met vele hindernissen, werd rechts van ons langs de Rijndijk, de grote boerderij "De Aanval", bewoond door het gezin van P. van Bentum, met fosforgranaten in brand geschoten. En eveneens de baksteen fabriek van Korevaer, daar net tegenover aan de zuidoever van de rivier de Rijn.

Even later kwamen wij bij het begin van de Uilenburgsestraat, liep men rechtdoor kwamen we in de Achterstraat van Heteren, waar we besloten deze in te gaan. Nadat we deze een eindje ingelopen waren, zag vader daar opeens aan de rechterzijde, een kennis van hem staan.

Hij stond voor zijn huis , blijkbaar nog even te genieten van deze mooie herfstavond. Hij kende vader ook direct en vroeg waar wij nog zo laat heen moesten.

Vader vertelde de situatie van ons en vroeg toen of wij voor de komende nacht onderdak kon verschaffen, omdat we morgen nog verderop wilden gaan om een veiliger plaats op te zoeken.

"Voor jou en je vrouw is er nog wel een ledikant beschikbaar, maar de jongen moeten zich dan maar tevreden stellen met een plaatsje in het stro op de deel in het achterhuis." Vond hij. En vertelde het volgende. "Al enige tijd is mijn vrouw ziek en ligt ze veel op bed. Was dit niet het geval geweest, hadden jullie wel een ledikant ter beschikking gehad, dus hoop ik dat jullie daar begrip voor hebben?" Waar vader op antwoordde: "Laten we het eenvoudig houden en jullie geen onnodige drukte bezorgen, als wij vieren op de deel deze nacht in het stro kunnen slapen, zijn wij al tevreden en jullie erg dankbaar. Zelf hebben wij van huis dekens meegenomen, dus als je wat stro voor ons hebt hoeft je verder geen onnodige maatregelen te treffen, want het is maar voor één nacht." liet vader weten.

Wij waren al heel blij dat dit al zo gauw geregeld had kunnen worden.

Op de deel in het achterhuis was voldoende vers stro in voorraad, dus werd er meteen begonnen met het gereed maken van onze slaapplaatsen. Toen dat in orde was, gingen we met die man mee naar binnen en werd ons koffie aangeboden en enige tijd met elkaar gezellig gepraat. In de verte hoorden we nog steeds het gedreun van kanonnen en het exploderen der granaten. Toch besloten wij even na tien uur onze slaapplaats op te gaan zoeken; men wist immers niet wat de nacht ons nog kon bezorgen....!

Op dat moment was het in de omgeving van Heteren nog tamelijk rustig zodat we nog op een ongestoorde slaap hoopten.

Zaterdag 23 september.

Het regende de volgende ochtend toen wij wakker werden en stonden we meteen op. Het bleek tegen acht uur te wezen, dus niet te vroeg, ook niet te laat. We hebben eerst brood gegeten, daarna het stro opgeruimd en onze spullen bij elkaar gepakt, want juist dát vond ik in zulk een situatie heel belangrijk.

Daar had ik mijn ouders en broer al reeds voortijdig op gewezen, dat we de artikelen die we mee zouden moeten nemen , altijd goed bij elkaar moesten houden als het eens tot evacueren zou komen.

Toen was het dan zover, dus probeerden wij daar goed rekening mee te houden, want raakte men iets kwijt, was dit onderweg zo maar niet ergens in één of ander klein dorpswinkeltje te koop.

Door de man des huizes, in dit geval de eigenaar, genaamd Marinus Menting, werd thee gezet voor bij de boterhammen, die wij binnen samen met hem nuttigden. Zijn vrouw had het ontbijt in haar slaapkamer aangeboden gekregen.

Daarna deed moeder de afwas en ruimde verder alles weer op, zodat Menting niet extra met werk belast werd, want deze man was toen ook niet meer zo jong.

Eenmaal buiten gekomen zagen Piet en ik samen in de verte de eerste Engelse tanks die vanuit het gehucht Homoet, via de Uilenburgsestraat in onze richting en die van Heteren kwamen aanrijden en tamelijk dichtbij, aan het begin van de genoemde straat in stelling gebracht werden. Eveneens kwamen er van die eigenaardige, bootachtige amfibie-voertuigen aan, die zowel konden varen als rijden. Zij hielden ook stil bij de tanks die daar pas gearriveerd waren. Soldaten die meegevoerd waren begonnen eenmansgaten te graven in de noordelijke grasberm van de Achterstraat.

"Dat loopt hier ook gauw mis, want als ze van hieruit beginnen te schieten, wordt er weer terug geschoten en komt men hiet midden in de vuurlinie te zitten." Zei Piet.

"Daar kun je wel eens gelijk in hebben, want er komen legervoertuigen Met stukken aangekoppeld geschut. Dus is het raadzaam voor ons verderop op te gaan en daarmee ook niet te lang te wachten." vond ik.

Wij begrepen toen wel dat het daar ook niet lang veilig meer zijn zou, waar we rekening mee moesten houden.

Er werd door vader geroepen dat de koffie klaar was, dus gingen we naar binnen en werd er al gauw overlegd tussen ons wat ons het beste leek. Moeder had daar een verstandig kort besluit voor gereed.

"Nu wij toch al reeds ons huis hebben achter moeten laten lijkt het mij verstandig, naar een veiliger plaats uit te kijken. de dag is nog lang, dus moeten we dat benutten. En als dat dan toch moet gebeuren kunnen we nu maar beter meteen gaan, want het weer lijkt er ook niet mooier op te worden." besloot moeder.

Maar Menting probeerde daar een stokje voor te steken en had terwijl een ander voorstel bedacht toen hij naar ons luisterde.

"Wat jullie daarnet besloten hebben kan ik heel goed begrijpen, maar jullie moeten toch nog even geduld hebben want je kunt hier beter eerst de warme maaltijd gebruiken, want een eind lopen onder deze bijzondere omstandigheden vergt veel energie en jullie beiden zijn ook zo jong niet meer," daarbij keek hij onze ouders aan, "hoe vinden jullie dit voorstel?" Was zijn vraag.

"Zo'n aantrekkelijk aanbod is niet te negeren maar op die manier bezorgen wij je wel veel last," vond vader, "en dat was, toch echt niet onze bedoeling."

"Last is wel een groot woord al wordt het met drie letters geschreven, Maar laten we het iets extra werk noemen. Dat hebben wij er echter heus wel voor over, voor een gezin dat al reeds hun eigen huis achter heeft moeten laten, waarvan de ouders heus niet meer zo jong zijn zijn. Dus mogen wij blij wezen dat we dit nog kunnen doen." Zo reageerde Menting, terwijl hij aardappels begon te schillen, die toen afgepakt werden door moeder.

"Laat mij die dan maar even schillen, dat is geen mannenwerk!" zei ze. "Dan ga ik even de snijbonen al vast koken, dan is het zo geregeld"! Na het eten gingen Piet en ik naar buiten. Moeder waste de vaat en vader werd aangeboden even een middagdutje te gaan doen op de divan in de kamer. Het leek vader alsof hij thuis was.

Vanuit de Uilenburgsestraat kwam een Engelse pantserwagen in onze richting en stopte tegenover het huis waar wij verbleven. Uit de wagen kwam langzaam een twee meter lange antennestaaf te voorschijn. De bestuurder droeg een koptelefoon en was blijkbaar in gesprek. Er naderden nog meer legervoertuigen met aangekoppeld geschut, dat daar eveneens dichtbij werd opgesteld, waardoor de straat daar een offensieve aanblik kreeg.

Maar voor ons was het langzamerhand tijd geworden om verderop te gaan. Daarom keerden we terug, om onze bagage op de fietsen te binden en afscheid te nemen van het echtpaar Menting, die ons zo gastvrij onthaald had en wensten hen het allerbeste toe en een spoedig weerzien. Met een armzwaai verlieten wij het erf.

We liepen de Achterstraat uit en sloegen net voorbij het oude kerkhof linksaf de Polderstraat in. Deze liepen we helemaal uit en gingen daar rechtsaf en sloegen na ruim vijfhonderd meter linksaf. Dat was een soort laar met populieren, met een slecht, smal voetpad, dat later "Het Slopsepapad" bleek geweest te zijn, zoals dat toen genoemd werd. maar voor we daar arriveerden, had moeder het even moeilijk gekregen. Opeens was ze stil gaan staan, had achterom gekeken en de vraag gesteld: "Waar zullen we nu terecht komen en zullen we samen ooit nog weer terugkomen als de oorlog is afgelopen, als we dan tenminste nog in leven zijn...?"

"Wij zijn niet de enige die er zo voorstaan moeder. Dus moeten wij de moed nu niet laten zakken." Probeerde mijn broer haar met deze woorden te troosten.

Maar snikkend vulde ze aan: "En wat zal ons allemaal nog voor ellende te wachtten staan, als we dan uiteindelijk nog leven en naar huis terug kunnen keren?" Op dat ogenblik hadden we echt met moeder te doen maar hadden begrip voor haar. het was ook voor onze ouders heel moeilijk geweest om ineens alles achter te moeten laten. En het weer Droeg er ook niet aan bij om opgewekt te blijven, want het was steeds meer gaan regenen uit een dichte grijze mistige lucht.

Op dat moment voelden we ons als opgejaagd wild! Vader had het zó te zien ook een beetje te kwaad gekregen; zijn ogen waren niet helemaal traanvrij en keek recht vooruit in de steeds toenamende motregen. Over smalle pad van de laan waarin wij glijdend en soms bijna struikelend over afgewaaide takken, bewogen we ons voort in de richting van een boerderij die we bijna door de donkere grijze mistlucht, niet konden zien, al was de afstand daarheen heus niet meer zo ver. links en rechts van de laan lagen uitgestrekte weilanden waarvan de einden nog maar amper te onderscheiden waren van het daar achter liggend landschap. Wát een zeer mistroostelijke zaterdag namiddag!! Maar wel een gelijkenis met de sombere sfeer waarij wij ons toen bevonden; dus een geschikte combinatie!!!!

Toch al weer gauw herstelde moeder zich en liep weer rustig met ons verder mee, naar eveneens voor ons en haar een onbekende bestemming. Heel geleidelijk konden wij de boerderij iets duidelijker onderscheiden van de grijze lucht en het kleurloze geboomte daar rondom. Het wareh alleen maar grijze, sombere tinden die we zagen. Huis en haard onverwacht te moeten verlaten, was al reeds een heel groot probleem, maar daar te moeten lopen in een haveloze populierenlaan, op een glibberig, modderig pad in een druilerige motregen, is helemaal één en al droevenis, om moedeloos van te worden! Enige tijd later naderden wij de boerderij die we vanuit de mistige, wijde verten hadden kunnen zien staan.

Ze bleek daar aan de noordelijke oever langs het smalle, Betuwse riviertje De Linge te staan. Op het erf stond ook nog een oude hooiberg met daarbij enkele Engelse soldaten en een laar meisjes, ook inwonsters van ons dorp. Ze lieten elkaar over en weer foto's zien. De meisjes giegelden maar z'n beetje, want ze konden natuurlijk geen woord Engels verstaan. Begrijpen deden ze elkaar des te beter! Plotsejing hoorden we vliegtuigen hoog boven ons, zodat we niet konden ontdekken of het geallidderden of Duitsers waren. Eén van de Engelse soldaten keek gauw door een verrekijker en kon constateren dat het helaas Dduitse bleken te zijn. Ze bleven de toestellen volgen en beduidden ons en de meisjes om in de ruimte te gaan die zich wel gelijkvloers maar onder de hooiberg bevond, tenminste dat konden wij uit hun woorden en gebaren opmaken.

Dus deden wij en de meisjes wat ze gevraagd hadden en gingen naar binnen. Daar stonden enkele schapen ons dom aan te staren, maar na men het nogal kalm op dat hun rust opeens verstoord werd. Wij keken even door een kier van de deur naar de soldaten, of ze ze de vliegtuigen in het oog hielden. Die bleken al reeds door gevlogen te zijn, want een soldaat wenkte ons door de geopende deur, dat we te voorschijn konden komen.

Toen we buiten kwamen zagen we nog meer gevluchtte Driellenaren.

Die hadden daar blijkbaar al eerder een plaatsje op de boerderij gevonden. Die waren vast enkele dagen eerder uit Driel vertrokken. Toen vader echter aan één van de arbeiders vroeg of er voor ons eventueel ook nog plaats was, bleek daar alles al vol te liggen Met vluchtelingen uit Driel en omliggende plaatsen, Dus werden wij verwezen naar een boerderij iets zuidelijk van de Linge, mogelijk dat daar nog wel ruimte genoeg voor ons was. Wij zijn toen meteen verder gelopen, want heel langzaam begon het reeds te schemeren. De grijze , donkere regenlucht werkte daar ook wel aan mee.

Toen we echter net de Linge gepasseerd waren, kwamen er opnieuw vliegtuigen overgevlogen op een tamelijke hoogte. Daar hadden wij het nooit op voorzien, dus verscholen wij ons onder de grote, breed uit gegroeide zeer oude knotwilgen die daar vlak naast de weg stonden. De toestellen cirkelden enige rondjes en verdwenen ze al gauw weer uit het zicht, zodat we weer tevoorschijn konden komen.

Ruim honderd meter verder, stond op een korte afstand rechts een oude boerderij, met de achtergevel naar de straat gericht. links van het iet hoger gelegen erf stond eveneens een niet zo oude schuur. Nadat we het erf waren opgelopen, zagen we ook al gauw dat dáár ook reeds veel vluchtelingen aanwezig waren.

Na informatie bleek de boer op het erf voor de achtergevel met een vluchteling stond te praten. Die kenden wij heel goed, het was ook iemand uit Driel.

Toen vader aan de boer vroeg of op zijn bedrijf misschien nog ruimte over was om ons gezin te kunnen herbergen, verwees hij ons naar de schuur.

"Deze is nog niet bezet, dus kunnen jullie daar op dit moment nog geheel over beschikken. Zoekt U daar maar een geschikt plaatsje op. Dan kom ik zo wel even kijken". Zei hij.

Dat ging dan heel vlot, eigenlijk buiten onze verwachting.

Het bleek nog een betrekkelijk nieuwe schuur te wezen met dikke buitenmuren en boven op de zolder was veel hooi en stro geborgen, zodat er niet zo gauw projectielen doorheen gingen.

Wij hadden ons daar tamelijk dicht bij de buitendeur geïnstalleerd. We lagen daar nog alleen, verder lagen daar geen andere vluchtelingen, dus hadden we er tot dan toe nog ruimte in overvloed.

Zoals gezegd kwam de eigenaar ons een kort bezoek brengen.

"Zijn jullie ook uit Driel afkomstig, de rest die hier aanwezig is komen daar ook vandaan. Als je zo met de broodmaaltijd gaat beginnen, zal ik even voor drinken zorgen. want ik zie dat moeder al brood uit haar tas heeft gehaald. Dan zijn jullie mooi op tijd, want het is bijna half zes. Er staan fruitkisten genoeg om op te gaan gaan zitten en ze kunnen eventueel ook nog als tafeltje dienen.

Dus maakt het U maar gemakkelijk.

Wij moeten proberen ons er doorheen te slaan in deze bijzondere situatie, want we zitten in hetzelfde schuitje. Ik ga nu even wat te drinken halen voor bij de boterham, dus tot zo." zei de boer. Na een klein aantal minuten kwam hij terug met een kan koffie en voor ieder een kopje. Dit bij elkaar had hij in een tas en vroeg het na de maaltijd even terug te brengen in de keuken.

Niet alle vluchtelingen werd dit doegediend, maar voor ons viertjes had hij een uitzondering gemaakt, omdat onze ouders al tamelijk bejaard waren, dus vandaar", zo had de boer er bijverteld.

Hij had zich voorgesteld als Visser van de boerderij "De Grete Slop". Onder de Drielse vluchtelingen die zich daar eveneens op de boerderij rij bevonden, waren o.a. De postbode D. van Mullem, en zijn vrouw, Janus Weijman en zijn gezin, Bart van de lange Nol, de Familie A. Verhoef, P ten Westenend de Pil en zijn vrouw Cate, Verheijen en anderen.

Tijdens de schemering passeerde daar over de Slopsestraat ook nog het gezin van De Leeuw, eveneens uit Driel. Wat zullen die mensen zich ellendig gevoeld hebben in die situatie. Hun zeventienjarige dochter Riet was die zelfde dag namelijk dodelijk getroffen door een granaatscherf, terwijl zij zich in hun kelder hadden teruggetrokken door zich daar veilig te stellen tijdens granaatvuur.

De Leeuw zelf was al reeds vanaf 1924 politie in Driel en uit Lienden afkomstig. Tijdens granaatvuur was hun huis eveneens getroffen en veel schade opgelopen. Uiteindelijk moest het gezin voor het dreigende gevaar zelf ook gaan vluchten.

Nadat wij die avond kennes gemaakt hadden met de andere vluchtelingen die uit Driel afkomstig waren, werd er onderling besloten, zolang we daar op de boerderij zouden zijn, om dan 's nachts met twee personen de wacht te houden op de boerderij, met betrekking op eventueel brand-en /of ander gevaar. Want er lagen ongeveer 30 personen op deze boerderij, waaronder ook nog enige jonge kinderen.

De boerderij was met riet gedekt en binnen een voorraad hooi en stro van de nieuwe oogst, dus ook zeer brandgevaarlijk!

Acht personen stelden zich beschikbaar en werd er iedere keer door twee personen twee uur wacht gehouden. Als een ploeg de wachttijd erop had zitten en kon gaan slapen, moest ze eerst de volgende gaan wekken, zoals dit afgesproken werd.

Uit die acht personen werden vier ploegen samengesteld uit de volgende personen: Dat waren D. van Mullem met Janus weijman, de gebro. A en J Verhoef, Piet ten Westenend en Bert van de lange Nol en de twee laatste personen van de vierde ploeg waren mijn broer Piet en ik zelf, Benjamin Jansen.

Zonder moeilijkheden was dit besluit tot stand gekomen en kon men zich, toen de tijd daarvoor was aangebroken, veilig ter ruste begeven.

En de plaats die daarvoor was uitgekozen in deze situatie, bestond uit een flinke laag vers stro, uitgespreid in een landbouwschuur ergens tamelijk dicht bij De Linge, langs de Slopsestraat onder Herenveld. En als hoofdkussen werd een dikke bos stro gebruikt.

Al heel gauw waren wij blijkbaar in slaap gevallen, na zo'n lange voettocht door een druilerige motregen over een modderig, glibberig pad door een oude populierenlaan.

Echter wel heel jammer dat we in de nacht gestoord werden door enkele ratten die bij ons langs kwamen, blijkbaar om ons te verwelkomen in hun leefgebied. Al waren ze eerst wel enigszins bedeesd in het begin. Daarna werden vrijpostiger. Ze benaderden ons eerst bij de kennismaking bij het voeteneinde, maar al heel gauw daarna zochten ze toenadering door ons wat beter te leren kennen vanaf het hoofdkussen dat wij, m'n broer en ik, toch wel wat al te familiair vonden en we hen daar op wezen, door even flink van ons af te slaan.

En daar schrokken ze blijkbaar zo van dat ze hadden begrepen, dat we toch niet zo erg op hun aanwezigheid gesteld waren.

Ook de Twee andere nachten deden ze moeite ons enige tijd gezelschap te houden, maar daar door ons goed op voorbereid, wij hen met enkele klossen kachelhout bekogelden, was de vriendschap toch wel enigsgeluwd. Toch waren zij de overwinnaars, want enkele dagen later zijn wij daar gevlucht, neehoor, niet voor die simpele diertjes, maar voor de veel gevaarlijker granaten, die er in een nacht heel dicht bij de schuur waarin wij sliepen, explodeerden.

Wij waren al reeds wakker, doordat we al enige tijd granaten hoorden exploderen, doch toen opeens explodeerden er enkele heel dichtbij. Zo dicht, dat we de scherven daarvan met veel geweld tegen de achtergevel van de schuur hoorden slaan en de knal van de explosie was oorverdovend. Door de schrik zaten wij opeens recht overeind en luis terden wat er verder gebeurde. En dat waren opnieuw projectielen die ergens verderop uit elkander barstten. Dus gelukkig voor ons, maar zo kweekt men egoïsme, die uiteindelijk niet zo bedoeld wordt.

Dan krijgt men hetzelfde als tijdens zware onweersbuien, dan hoopt men ook altijd dat de bui afdrijft in een andere richting. maar helaas, krijgen de mensen dáár wel met het zware onweer te maken.

Het is echter wel eigenaardig, dat de meeste mensen daar niet aan denken! Daarom viert er veel egoïsme onder de mensen en denk men veelal toch eerst aan zichzelf. Dit is heel vaak een algemene gedachte, die eveneens door mijzelf in vele omstandigheden toegepast wordt. Dus hoeft men mij heus niet als een heilig boontje te beschouwen. Want daarmee wil ik bekennen, dat wij, ook ik eveneens, weer blij waren toen we ontdekten dat de volgende granaten niet in onze naaste omgeving tot explosie kwamen, eerlijk is eerlijk.

Zondag 24 september.

Nadat we wakker geworden waren doordat er regelmatig op enige afstand en soms ook dichterbij, evenals in de nacht, zware granaten geexplodeerd waren, gingen we even buiten kijken waar ergens de granaten terecht gekomen waren die nacht. Eén had een grote granaattrechter veroorzaakt op enkele meters vanaf de achtergevel van onze schuur. Een tweede een vijftal meters daar vandaan en een derde was daar iets terzijde uit elkaar geknald.

De scherven daarvan die tegen de buitenmuur gevlogen waren hadden gaten daarin achter gelaten. Die projectielen waren voor ons dus enkele dreigende elementen geweest van wel zeer nabij!

Het was een trieste ochtend en het herfstweer had opeens een somber karakter gekregen, geheel anders die de week daarvóór.

Op verre afstand was het dreunen van geschut te horen en het exploderen van projectielen. Maar veel dichterbij, in en om Randwijk en eveneens in de richting van Zetten, hadden we ook steeds zware granaten horen inslaan. Zeer waarschijnlijk werden deze vanaf de Wagingseberg afgeschoten, zo schatten wij op enige afstand.

Die zelfde middag mochten wij vieren bij het gezin van Visser binnenkomen om daar een warme maaltijd te gebruiken met de familie die bestond uit het echtpaar Visser en een zuster van de vrouw. Het waren heel aardige en goede mensen, want al heel gauw bleek ons, dat zij hun hart op de juiste plaats hadden zitten.

Wij waardeerden het dan ook dat zij ons daarvoor, het diner dan, wel te verstaan, hadden uitgenodigd.

Maar tijdens deze maaltijd vroegen zij ons er met de overigen niet over te praten, daar was voor zo'n groot aantal niet aan te beginnen. Voor ons vieren hadden zij een uitzondering gemaakt, daar onze ouders al tamelijk bejaard waren. dit vonden wij een menselijke geste!

Maar niet alleen deze middag, ook de avond die er op volgde werden we gevraagd om de avond met hen door te komen brengen, maar om eerst samen de broodmaaltijd mee te nuttigen. Van dit aanbod namen wij natuurlijk dankbaar gebruik en zo werd het toch nog, al was het rondom een volledige oorlogssituatie, voor ons allen een heel gezellige avond, waar we later, vele jaren na die oorlog, nog heel vaak aan teruggedacht hebben er er altijd een leuke herinnering aan hebben gehad. Dus was dat voor de familie Visser een daad van medeleving en voor ons een waarderinswaardige herinnering!

In de namiddag van deze zondag kwamen nog enkele vluchtelingen uit Driel naar de boerderij van Visser. Het was ook al een bejaard echtpaar met een inwonende en al een lang geleden aangenomen persoon van de Voogdij. Zij bezaten in Driel Eveneens een boerderij die de dag te voren totaal afgebrand was.

Van Driel uit waren zij op de oude boerderij "Den Ham" onder Valburg terecht gekomen, waar toen nog de familie Rikken woonde. Maar vanwege de beschietingen met zware granaten had men het daar te onveilig gevonden en waren daar die zondag na de koffie weer vertrokken en in de namiddag op de boerderij van de familie Visser aangekomen. Maar door de te zware bagage, hadden zij zolang een koffer met kleding bij Rikken achtergelaten, met daarbij een boodschap, dat deze wat later opgehaald zou worden.

En daar vond die aangenomen persoon het toen in de voormiddag van de volgende dag, maandag 25 september het een geschikte tijd voor om die bewuste koffer op te gaan halen. Dat was ongeveer ruim een kilometer lopen door uitgestrekte weilanden.

Kees was zijn naam van die aangenomen persoon van de voorgedij.

Hij had ons, Piet en mij, gevraagd of we met hem mee wilden gaan, want men wist immers nooit wat er zich onderweg onverwacht voor zou kunnen doen; het was immers een bijzondere situatie.

Wij maakten daar heus geen probleem van en beloofden wat hij vroeg.

Maandag 25 september.

Na ons ontbijt gingen Mijn broer, Kees en ik op weg naar de boerderij Den Ham, die ergens oostelijk van Valburg, te midden van uitgestrekte weilanden lag. Op de heenweg gingen wij via de weilanden, dat was iets richter. Terug zouden we langs de Linge gaan, dat was een beetje gemakkelijker met een koffer, daar hadden we geen hekken om overheen te moeten klimmen.

De wandeling erheen verliep bijzonder rustig. Onderweg werden wij op Engelse sigaretten getrakteerd door enkele Engelse soldaten die bezig waren met het aanleggen van een telefoon verbinding, die bestemd was voor een veldtelefoon, zoals zij ons uit probeerden te leggen, wat dan inderdaad, na wat handgebaren, gelukte.

na enkele honderden meters kwamen we bij Rikken op de boerderij Den Ham. Ons werd koffie aangeboden waar wij toen wel van genoten na de wandeling door weilanden, waar soms ook nog over hekken geklommen moest worden. De koffer was al klaar gezet, zodat we meteen weer terug konden keren. Want helemaal veilig vonden wij ons daar niet want mocht er zich iets onverwacht voordoen, was men zeer trefbaar in dat vlakke weilandengebied.

Vandaar liepen we in de richting van De Linge, ter hoogte van de oude historische boerderij "Muskus-Houw", die vlak naast dat kleine Betuwse riviertje de Linge staat, op de noordelijke oever en deze staat er nu (augustus 2006) nog steeds.

Na een kort ogenblik merkten wij dat er zich vliegtuigen boven ons in luchtruim bevonden die op een behoorlijke hoogte vlogen.

Plotseling begonnen ze te schieten, maar we vernamen niet in onzer richting. Vreemd, waar schoten ze dan op. Soms zagen we ze heel even, dan weer niet, er dreven soms grijze wolken over. Wij namen namen dan gauw de kans waar om verder te lopen en ook de militairen die een telefoonleiding aan het leggen waren stonden omhoog te turen. Vlak langs een sloot stonden enkele grote knotwilgen en elzenstruiken, zodat we ons daaronder, als het nodig was, konden verschuilen. Opnieuw stotterden de zware boordwapens der vliegtuigen, dus vluchtten we gauw naar een grote knotwilg met een brede kruin. Tussen de al reeds kalende takken door keken we omhoog en ontdekten dat er hoog

boven ons een luchtgevecht plaatshad. Dus moesten zich daar Duitse en Engelse toestellen bevinden. Dat was zeer gevaarlijk, de kogels vlogen dan alle richtingen uit, dus waren wij ook zeer trefbaar op dat moment. Even werd er niet geschoten met boordwapens, dus renden we zo hard we konden naar de boerderij "Muskus-Houw", die op enige afstand stond. Onderweg daarheen hoorden we opnieuw de boordwapens stotteren, maar onze aandacht was en werd afgeleid door een militair die we zagen staan. Eerst meenden wij dat het een Duitsers was maar al gauw bleek hij bij die anderen te horen die wij al ontmoet hadden mer het leggen van een telefoonleiding dwars door de weilanden. Met gebarentaal bleek hij hen iets uit te duiden. Hij groette ons, maar nam verder van ons geen notitie.

Aan de bewoners van Muskus-Houw vertelden wij wat er in het luchtruim gaande was. En daar keken ze wel van op, al hadden ze wel schieten gehoord. Ze namen ons mee naar de schuur die schuin achter het huis stond. Zij vertelden dat zich daarin een gewelfde kelder bevond, die in deze situatie tamelijk veilig was. Dus gingen we meteen met ons allen naar binnen. Daar was duidelijk te horen dat er nog flink op elkaar geschoten werd, want de zware boordwapens hoog in het luchtruim stotterden over en weer en opeens namen we een derde waar, die een iets zwaarder kaliber bleek te zijn. Het begon op één of andere wedstrijd te lijken; wie zou er winnen!!!?

Wat waren wij blij dat we een heel veilige schuilplaats gevonden hadden, want plotseling hoorden we enkele kogels met een harde klap ergens tegen een buitenmuur slaan. En dát was juist altijd een erg groot gevaar, zich buiten te bevinden tijdens luchtgevechten.

Ineens scheerde er heel laag een toestel over onze schuur heen met een razende snelheid en was ook al gauw niet meer waarneembaar. Blijkbaar was er één van beide partijen op de vlucht gegaan, dus de veilige keus genomen.

En opeens was daarmee de rust weergekeerd, maar we wachtten toch nog een ogenblik, voordat wij onze veilige schuilplaats verlieten. Daarbij bedankten de bewoners voor de gastvrijheid die zij ons getoond hadden in deze voor ons gevaarlijke situatie.